

RG-50. 473*0092
Juze Antanaitiene

Ats.: Antanaitienė buvusi.

Kl.: O kaip jūsų mergautinė pavardė iš namų?

Ats.: Balaitytė.

Kl.: Kelintų metų gimimo, močiute?

Ats.: Aš devintų metų. Man dabar gegužės mėnesį bus devyniasdešimt trys metai.

Kl.: O kur gimėt, močiute?

Ats.: Aš gimiau kur? Aš gimus dvare.

Kl.: Kur buvo tas dvaras?

Ats.: Buvo Parėvių dvaras.

Kl.: Tai kur čia buvo Parėviai?

Ats.: Tai ten už Veliuonos biskį.

Kl.: Už Veliuonos biškį.

Ats.: Taip.

Kl.: Nu.

Ats.: Ten tėtė kumečiavo.

Kl.: Močiute, o dabar sakykit, karo metais. Kur jūs gyvenot kai karas prasidėjo?

Ats.: Kai karas prasidėjo, atėjo vokiečiai, tai mes buvom išbėgę iš devinto forto.

Kl.: O ką jūs darėt devintam forte prieš karą?

Ats.: Tai vyras prižiūrėtojas ten buvo. Kalėjimo.

1:49

Kl.: Tai ką jis ten dirbo? Koks jo darbas buvo?

Ats.: Nu, prižiūrėjo kalinius. Ten buvo kaliniai. Tąsyk nebuvo dar šaudomi žydai. Tai ten...

Kl.: O tai kokie ten buvo kaliniai? Kas ten buvo susodinti?

Ats.: Nu, ten buvo, katrie buvo komunistai. O vyras irgi išskėlė vėliavą. Negalėjo kelti tąsyk. Buvo vasario šventė. Tai jisai su kitais išskėlė vėliavą ir jį areštavo. O paskui kaip užėjo rusai, tai jau jam davė tarnybą devintam forte prižiūrėti.

Kl.: Ir tada jau kai rusai užėjo, tai kas tada devintam forte sėdėjo?

Ats.: Nu, tai sėdėjo visi tokie. Ten toks, šitą, milicijos viršininkas buvo, sėdėjo. Ten Bedykis sėdėjo, suimtas. Nu, daug tokių tarnautojų buvo ??? ???.

Kl.: Nu, o dabar vat pačią pirmą karo dieną. Kai karas prasidėjo, ką jūs darėt?

Ats.: Kai vokiečiai užėjo?

Kl.: Kai vokiečiai užėjo, taip.

Ats.: Kai vokiečiai užėjo mes buvom devintam forte. Tai sako... "Žiūrėk, - sako, - kokie manevrai yra", tas. Ten sėdėjom ant pievos prieš saulę. Atėjo... Priešais rusas gyveno ten. Jisai sako: "karas jau". Išsigandom, mes išsigandom. Tai jis paskui greitai išvažiavo su žmona iš čia.

Kl.: O jūs ką darėt?

Ats.: O mes pasilikom forte.

Kl.: Nu, ir paskui kai vokiečiai užėjo, ką jau tada jūs darėt? Kur dirbo vyras?

Ats.: Tai paskiau kai tik užėjo vokiečiai, mes buvom išvažiavę į mišką. Tn prie vyro tėvų. Paėmė kalėjimo arklį. Ir paėmė dar vyras ten mėsos, cukraus įsipylė. Ir mes ten išbėgom. Paskui pranešė jau vokiečiai, kad grįžtume. "Atgrąžinkit arklius, nieko nedarysim", jau. Nu, tai mes vaikus palikom pas savo mamą. O mes su vyru vežėm tą arklį atiduoti.

4:43

Kl.: Nu, tai arklį grąžinot ir... Arklį grąžinot ir...

Ats.: Ir vokiečiai tada jau pasakė, kad "nieko nedarysim". Tai nieko ir nedarė jam. Tik aš viena išvažiavau iš tenais. Nes vis tiek maniau suims jį (?). Tai aš su savo vyru, aš taip galvoju.

Kl.: Nu, o kad galvojot, kad šaudys, tai turbūt jau matėt, kaip žmones šaudė?

Ats.: Nu, tai dar tąsyk nešaudė.

Kl.: O kokį šaudymą jūs matėt?

Ats.: Paskui jau greitai pradėjo šaudyti. Mes dar tąsyk vaikščiojom. Ten, kur aš į tą kiemą nuėjau. Man ten parodė - jau butas tuščias buvo. Tai šeimininkas dar tas namų, jisai žydas buvo - tai dar jis aerodrome

dirbo. Nuvarytas. Tada juos varydavo (?).

Kl.: Bet varydavo iš savo namų?

Ats.: Taip. Jie su žvaigždėm vaikščiojo tom rudom tokiom.

Kl.: Aerodrome.

Ats.: Nu, tai parduotuvėn neleisdavo jiems nusipirkti, nieką. Tai dar aš nuėjau, vienai nupirkau duonos. Atsistojau, atnešiau. Ten toj parduotuvėj nieko ir nebuvo. Tik duona buvo. Tai jinai man davė cukraus gabalinio tokio, tokį baltą. Tai dar aš to cukraus nevalgiau. Manau, baltas cukrus koks negeras yra, ar ką. Bet jis geras buvo.

Kl.: Dabar gi visas baltas cukrus yra.

Ats.: Paskui jinai manęs prašė. Sako: "mane palydėk į Panemunę, - sako, - ten mano sesuo yra". Tai aš sakau: "ponia, kai aš jumis lydėsiu, sutiksiu ten vokiečius". Jau žinau, labai bijojau tų vokiečių. Žinau. Tai sakau: "aš vis tiek neišgelbėsiu".

7:05

Kl.: Tai kodėl jinai norėjo, kad jūs palydėtumėt ją?

Ats.: Jinai norėjo pas tą seserį nueiti.

Kl.: Tai pati galėjo viena nueiti.

Ats.: Tai jinai, matyt, viena bijojo. Ten nenorėjo.

Kl.: O ko bijojo žydai? Ar vokiečių, ar ir lietuvių bijojo?

Ats.: Vokiečių visi bijojo.

Kl.: Nu, o tų lietuvių partizanų, kur su baltais raiščiais buvo?

Ats.: Tai irgi bijojo. Ba jie varė iš namų dar. Aš jau čia tam kieme buvau. Tai dar prie manęs ten tris šeimas išvarė tie su baltu raiščiu. Jinai nulipo... Antram aukšte gyveno. Ten dviejų aukštų tas namas buvo. Jinai nulipo viena su dviem vaikais ir į tą kiemą nuėjo. Kur dabar pasakoju, tai aš ją ir matau. Tai paskui dar... Tai aš... Ir ji gyveno, kur aš šitam bute apsigyvenau. Tai ten priešais ji irgi gyveno. Ir jos, šitą, buvo... Plaukus dėdavo man, tai šviesios, kur buvo dvi, gražios. Prie manęs jas išvarė. Jas išvarė. Jau jos išėjo taip be nieko.

8:36

Kl.: O ar leisdavo kokius daiktus pasiimti, kaip varydavo?

Ats.: Nieko, ne. Nieko neleisdavo. Jeigu kas su jais eidavo, tai nenešdavo čia, palikdavo (?) kokius ten, žinot. Sakydavo: "pasiimkit gerus daiktus", reiškia. Ir tai ir pasiimdavo.

Kl.: Tai kokioj čia gatvėj jūs matėt, kaip varė?

Ats.: Laisvės alėjoj aš jau gyvenau.

Kl.: O kaip jūs ten apsigyvenot Laisvės alėjoj?

Ats.: Nu, tai vyras tą arklį nuvedė. Tai aš maniau, jį paims... Vis tiek mums tokį butą siūlė imti didesnį. Jau ten jie būvo išbėgę iš čia. Bet aš nėjau. Sakau: "vis tiek jį sušaudys". O mes... Aš liksiu su vaikais. Tai mes... Tai didelis tas butas išbuvęs (?), kaip aš čia gyvensiu.

Kl.: O kaip tas butas atrodė? Ten daiktų buvo?

Ats.: Tiktai tokia prasta sofka buvo. Sako, labai jisai biednai gyveno. Batus taisydavo, sako. Jis labai čia biednai... Jie gyveno. Tie kaimynai taip sakė. Paskui ta mergaitė tai grįžo. Tai jinai ten nuėjo į pirmą aukštą. Jinai sako: "aš savo labai daug daiktų ten mačiau". Jinai atėjo pas mane. Sakau: "ta sofka tik buvo prasta čia". Sako: "ta sofka ne mano, čia, matyt, atnešta", sako. O čia... Jinai mato, kad čia nėra daugiau. Tas kambarys tuščias visai.

Kl.: Tai, o kur dingio jų daiktai, kur buvo?

Ats.: Nu, tai tie kaimynai ir išnešė.

10:40

Kl.: Pas save.

Ats.: Pas save. Sako: "aš pas tą kaimynką mačiau. Mano labai daug daiktų ten yra".

Kl.: Tai ta mergaitė sugrįžo, o visa šeima kur dingio?

Ats.: Aš jos neklausiau, ir ji man nesakė. Jinai gal buvo pabėgus, o tuos, matyt, paskui sušaudė.

Kl.: Tai jie irgi žydai buvo?

Ats.: Taip. Jinai žydelkaitė buvo. Tokia graži mergaitė.

Kl.: Nu, ir jūs tada, kai nėjot į tą Laisvės alėją gyventi, tai kur jūs tada apsigyvenot?

Ats.: Tai aš apsigyvenau ten, kur čia mergaitė atėjo. Tam bute, tam kambary. Tie kambariai nedideli buvo tokie labai antram aukšte.

Kl.: Ir kiek jūs laiko...

Ats.: Tas kambarys tuščias buvo.

Kl.: Kiek laiko jūs ten pragyvenot, poniai?

Ats.: Tai jau mano visi buvo vaikai. Paskui dar vyras buvo paėmęs ir

žyduką Lionką. Dabar (?) rašinėja. Tai aš kai atėjau, ką tan žmonės žino, reiškia. Aš sakiau: "pas mane penki vaikai". Ten penki, šeima. Bet nei vieno nebuvo. Jie buvo kaime pas mano mamą, jie visi.

Kl.: Nu, ponija, o kada jau pradėjo žydus šaudyti?

Ats.: Tai paskui ir pradėjo žudyti tais pačiais metais. Jie, matyt, dar gal netikėjo, ką aš žinau. Bet jie su tom žvaigždėm vaikščiojo. Dar mieste vaikščiojo į darbus. Tai šeiminkas tų, ten tų namų, tai jis dirbo aerodrome. Tai dar čia atėjo į tą kiemą... Tai tie, katrie jau gyveno prie jo, tai jam pridėjo daug iš maisto. Davė visko jam.

12:50

Kl.: Nu, o kada jau žydų žudynės prasidėjo?

Ats.: Ką?

Kl.: Kada prasidėjo žydų žudynės?

Ats.: Nu, paskui prasidėjo. Gal kiek ten laiko praėjo, nedaug. Aš nuėjau pas vyrą. Ar jį vokiečiai dar nesusaudė, nepaėmė? Nu, tai tą dieną, kaip aš nuėjau, tai atvarė didžiausią pulką tų žydų. Ten iš vienos pusės ir iš kitos. Didelė sargyba buvo. Ėjo vokiečiai, ir ėjo lietuviai dar, partizanai. Tai juos atvarė ten į devintą fortą. Nu, ir paskui juos pradėjo šaudyti. Kaip jie nusirengė, tai buvo tyku. Mačiau. Bet tada jie į tą duobę... Liepė jau jiems rengtis. Persigando, jau jie matė. Ta duobė buvo iškasta. Kanalas labai ilgas.

Kl.: Kokio ilgumo buvo tas kanalas?

Ats.: Ojej, labai ilgas. Paskui kai tuos vaikus atvežė, aš norėjau pažiūrėti. Tai aš nulėčiau pavakariais jau. Buvo sušaudyta. Ten labai tyku buvo. Pažiūrėti, ir pažiūrėjau. Tai neduok, Dieve. Nelinkiu nei vienam, koksai bausis vaizdas buvo. Jie gulėjo visi tik tokie, galvos kaip kaukolės buvo. Taigi visi sugulę jie buvo. Jų, nu, vaježau, gal koks ten jau tūkstantis, daugiau jų buvo. Ir sušaudyta. Ten dar iš geto varė ir šaudė. Tai aš tenai nemačiau. Bet kada jau aš nuėjau, tai juos atvarė irgi gal iš geto arba iš kitur. Vienas toks jaunas berniukas iš to būrio norėjo pabėgti. Ir bėgo jisai. O vokiečiai atsisėdęs sėdi ant tokios kaip fotelis kėdės. Tai jis nusitaikė. Kaip šovė į jį, tai jis biednas nukrito kniūpsčias jau, va. Paskui nuėjo belaisvis rusų, atnešė jį ir įmetė į tą duobę.

Kl.: Kokio amžiaus tas vaikas buvo? Kiek metų jam buvo?

Ats.: Nu, jis turėjo kokią gal jau šešiolika metų ar kiek, man atrodo, tas berniukas.

Kl.: Močiute, tai ar čia pirmą kartą kai tuos geto žydus šaudė, ar kai tuos vaikus šaudė?

Ats.: Žydai jau buvo sušaudyti. Jau tie vaikai, kaip aš nuėjau pažiūrėti, tai tie vaikai... Vieni buvo kniūpstai, kiti buvo atsivertę.

Visi tokie balti, kad aš ir dabar dar matau. Aš paskui labai išsigandau. Ir nubėgau, pažiūrėjau tiktai, tai jie... Aš kruvinus juos nemačiau, tik baltus. Vieną mačiau kruviną. Tiktai kraujas - ten kaip kanalas yra, tai čia kraujas buvo jau netoli, kad išbėgtų iš to kanalo. O jie visi buvo balti, nu, kaip kokios kaukolės ten sumesti. Vieni kniūpsti, kiti aukštiełniki. Aš labai išsigandau. Ir ilgai nestovėjau ten, nes bijojau. O jie jau kai sušaudo, viskas labai ramu. Tai jie nueina ten į devintą fortą visi. Ir ta visa ??? ??? ???. Ten nieko nebuvo. O kai varė, į tas duobes šoko, tai jie šaukė, verkė labai, šaukė.

17:40

Kl.: Tai jūs matėt ir kaip šaudė tuos vaikus? Kaip šaudė matėt?

Ats.: Taip. Aš dar mačiau, kaip tuos žydus atvarė ir kaip šaudė.

Kl.: Tai čia pirmą kartą atvarė.

Ats.: Pirmą kartą.

Kl.: O tuos vaikus kada atvarė?

Ats.: Tuos vaikus tai jau irgi atvarė. Nežinau, ta dar tokia ar seselė, ar kas buvo su jais. Jie dar visi nenusirengę buvo. Tie vaikai nurenęti. Tai kaip apsirengė buvo, tai ir sušaudyti visi. Vieni būdavo aukštiełniki, kiti kniūpsti gulėjo.

Kitas balsas: Pusę valandos prašiau, ir viskas pokalbiui. Man paskui bus bėda.

Kl.: Gerai, gerai.

Kitas balsas: Ot, tai žmonės, kad neturi užsiėmimo.

Kl.: Gerai, gerai.

Ats.: Aš labai gerai atsimenu.

Kl.: Gerai, gerai.

Ats.: Kad jau ten kraujas tai jau turbūt išsiliejo iš to... Nu, iš to kanalo išsiliejo. Bet jie tai ne... Aš... Kad jie būtų kruvini, tai nebuvo. Nemačiau.

18:56

Kl.: O galvom jie į vieną pusę visi buvo?

Ats.: Ką?

Kl.: Galvikės į vieną pusę buvo tų vaikų? Galvos į vieną pusę buvo ar irgi įvairiai?

Ats.: Į čia buvo, į ten buvo.

Kl.: Į ten buvo.

Ats.: Bet jų... Tai visų galvos buvo... Nu, nebuvo, kad vieni į čia būtų, aš kaip mačiau. Aš ten nestovėjau kažkiek, bijojau. Tai aš... Matai, galvos buvo į vieną pusę.

Kl.: Sakykit, močiute, o dabar kaip juos šaudė? Ar juos šaudė ant duobės kranto, ar jiems liepdavo į duobę nulipti?

Ats.: Juos šaudė kaip į duobę sušoko.

Kl.: Liepdavo šokti į duobę.

Ats.: Iš automato taip šaudė. Paskui man... Aš negalėjau miegoti. Mane... Aš galvojau, kodėl aš ten daug žiūrėjau į juos.

Kl.: Prisėskit jūs.

Ats.: Man labai buvo baisu. Sapnuodavau naktį, matydavau.

Kl.: Močiute, o kas juos šaudė, sakykit?

Ats.: Šaudė daugiausia, ten partizanai buvo. Ir vokiečiai buvo.

Kl.: O kaip partizanai buvo apsirengę?

Ats.: Nu, paprastai. Jie nebuvo vokiškai apsirengę.

Kl.: Civiliais, savo drabužiais.

Ats.: Taip.

Kl.: Ar turėjo kokius ženklus jie?

Ats.: Ne. Jokių ženklų nemačiau.

Kl.: Iš ko jie šaudydavo, iš kokių?..

Ats.: Iš automatų. O dar katrie nenušaudavo, tai nušovė vokiečiai. Turėjo ginklus ir nušaudavo.

20:48

Kl.: Prisėskit, tamsta.

Ats.: Dar vienas dalykas... Jisai tai dar mažas buvo. Jis nematė, nes jis buvo nedidelis dar tada.

Kl.: Tai vis tiek gi močiutė juk pasakoja tuos dalykus. Ir jums pasakojo turbūt, ar ne.

Kitas balsas: Baisūs buvo dalykai. Buvo tokia...

Ats.: Aš jam pasakojau. Pasakojau...

Kl.: Baisi ta istorija buvo.

Ats.: Sakau...

Kt. bl.: Mano akivaizdoje buvo dvidešimt penki, keiksmas. Aš čekistas, ba varė po šautuvu. Mane pagavo. Man mirties bausmė duota ten. Maskva atima ją. Visa mūsų pieva konkrečių žertvų ten. Nu, kas, kas...

Kl.: Tai palaukit. Aš noriu dar močiutės paklausti. Sakykit, močiute, o dabar tie vaikai. Iš kur jie buvo atvežti?

Ats.: Nežinau to, iš kur. Tai jie iš vaikų namų buvo. Ar iš vaikų namų, ar jie buvo... Darželiai kaip buvo. Nežinau, iš kur jie buvo. Bet jie aprengti buvo vienodai, jie visi.

Kl.: Vienodais drabužiais buvo aprengti.

Ats.: Taip.

Kl.: O kokie tie drabužiai buvo?

Ats.: Balti. Baltos suknelės visų.

22:13

Kl.: Nieko nesakykit, nieko nesakykit.

Ats.: Aš labai išsigandau. Paskui sapnuodavau per naktis. Matydavau juos. Aš ir dabar prisimenu. Dar matau tuos lavonus, kurie ten gulėjo. Bet atrodė labai baisiai.

Kl.: Močiute, pasakykit dabar, vat kaip juos šaudydavo? Po kiek juos prie duobės privesdavo?

Ats.: Ką?

Kl.: Po kiek vaikų privesdavo prie duobės?

Ats.: Tai ten nemažai.

Kl.: Po dvidešimt ar po penkiasdešimt, kaip. Juos atskirdavo?

Ats.: Daugiau kaip po dvidešimt ten jų buvo.

Kl.: Tai privesdavo prie duobės ir ką jiems liepdavo daryti?

Ats.: Nu, į tą duobę lipti.

Kl.: Ar jie bandydavo priešintis kaip nors?

Ats.: Jie bėgdavo atgal nuo duobės. Kaip pamatė, kad ten jau guli negyvų. Bet niekas jiems nedavė bėgti atgal.

Kl.: Ar juos ten stumdydavo, ar mušdavo?

Ats.: Mušti, ne. Sustūmė, ir viskas. Buvo tokių, kur mušdavo.

Kl.: Tuos vaikus mušdavo.

Ats.: Tas va atvarydavo. Jeigu nenori eiti, tai duoda su tuo šautuvu į galvą ir nukrinta tuojaus. Dar paskui vieną tai teko... Nusirengė ir tuose rūbuose tai rado mažiuką vaiką. Matyt, buvo atsinešus motina. Susuko ten į ką, tai aš nežinau.

Kl.: Tai paslėpė tuose rūbuose.

Ats.: Tai dar tas vaikas buvo gyvas. Tai paėmė jį iš ten į tą duobę įmetė ir nušovė ten.

24:16

Kl.: Kas jį įmetė į duobę, kas įmetė?

Ats.: Ką?

Kl.: Kas įmetė į duobą tą vaiką? Kas įmetė tą vaiką į duobę?

Ats.: Tie patys, katrie ten šaudė.

Kl.: Vokiečiai?

Ats.: Nu.

Kl.: Ar partizanai?

Ats.: Partizanai.

Kl.: Partizanai įmetė?

Ats.: Ten belaisvių buvo, stovėjo. Tai liepdavo... Katras ten jau priešinasi ar ką, tai liepdavo jiems atnešti. Arba jie nušaudavo dar į duobę neįšokę. Tai nušaudavo prie duobės. Tai tie turėdavo ateiti ir įmesti į tą duobę.

Kl.: O dabar, močiute, o ta sesutė, kaip su ja buvo? Jūs sakot, kad su tais vaikais ta seselė buvo.

Ats.: Ką?

Kl.: Seselė buvo su vaikais, sakėt.

Ats.: Ta seselė tokia buvo, matyt. Jinai sušaudyta buvo.

Kl.: Ar ją pirmą nušovė, ar ant galo?

Ats.: Aš nežinau, kad ten išvien. Tiktai pradėjo šaudyti iš tų

kulkosvaidžių. Jie tiktai duoda, ten šoviniai. Jau ten paskui negirdėti tų balsų, nei nieko. Verkėm.

Kl.: Sakykit, ar šaudydavo pagal komandą, ar visiškai taip padrikai?

Ats.: Ką?

Kl.: Ar pagal komandą šaudydavo? Kaip šaudydavo? Pagal komandą... Ar buvo komanda, ar visi kartu šaudė, ar atskirai šaudydavo?

Ats.: Ne, visi kartu šaudė.

26:03

Kl.: Kartu.

Ats.: Nes į vieną vietą taigi nesukrisdavo jie. Jie ir toliau, ir arčiau krisdavo. Palei visą šoną stovėdavo ir šaudydavo. Iš vienos pusės ir iš kitos.

Kl.: Močiute, o dabar jūs sakot, kad jie buvo iš vaikų namų, ar ne.

Ats.: Aš nežinau, iš kur jie buvo.

Kl.: Ar iš Lietuvos, ar jie buvo atvežti iš kur?

Ats.: Aš nežinau, iš kur jie buvo atvežti. Bet jie buvo atvežti su gruzoviku. Tokia mašina vokiška. Už tai, kad jie nebuvo dideli labai.

Kl.: Tai dabar kai juos šaudė... Iš kur jūs žiūrėjot, kaip juos šaudė?

Ats.: Tai aš žiūrėjau atsistojus netoli ten to. Niekas čia nevarė. Į mane nežiūrėjo. Jie ten žiūrėjo, kad tik ten šaudytų.

Kl.: O daugiau ten žiūrinčių žmonių buvo?

Ats.: Buvo. Matėm juos. Dar tokia Balinskienė buvo. Čia jie gyveno dar. Dabar jau jos nėra, mirus jinai. Mes abidvi žiūrėjom.

Kl.: Tai tuos vaikus sušaudė su drabužiukais. O tuos žydus iš geto, kuriuos jau pėsčius atvarė, kaip šituos šaudė?

Ats.: Tai jie turėjo nusirengti. Bet tik ne nuogi. Su apatiniais drabužiais. Su baltiniais, su kelnėm, su batais. Nei batų nenusiavė. Tai vienai prie kojos, aukštyn pakelia, tai batai kruvini buvo labai, kraujas. O paskui kai atvarė kitą kartą tą, tai aš buvau nuvažiavus ten pas vyrą prie vokiečių. Tai tada mes... Ten tas kanalas iškastas netoli to bendrabučio. Tai aš pas tą moteriškę nuėjau ir mes per langą žiūrėjom. Čia va tas bendrabutis ir čia tas kanalas iškastas stovi.

Kl.: Ir ką jūs matėt per langą?

Ats.: Nu, kaip šaudė juos, kaip jie šaukė. Tai mes užsidėjom ant galvos tokius rankšluosčius, kad negirdėtumėm to balso. Paskui verkėm. Sakom:

"už ką jie kenčia dabar, už ką juos šaudė, ką jie padarė?"

29:10

Kl.: Močiute, jūs nesijaudinkit, nesijaudinkit. Čia yra istorija. Mums tiktai reikia vat, čia istorija, ir reikia užrašyti, kaip vyko tas viskas. Už tai, kad... Už tai, kad dabar labai nedaug jau yra likę žmonių, kurie matė. Tai vat dabar mes norim, kad pasiliktų istorijai.

Kitas balsas: Mama matė. Mama matė, bet nuojautą turi gyvenime.

Kl.: Jo, jo.

Kitas balsas: Kiek buvau, tai fortą galiu aprodyti. Dabar tą muziejų galiu parodyti. Fontanas padarytas, kur buvo, kovojo. "Nusiskusk barzdą visai plikai"...

Kl.: Nu, nu. Palaukit, dabar leiskim močiutei pakalbėti. Dabar aš noriu dar pakalbėti. Gerai. Močiute, tai dabar sakykit, o tas bendrabutis, kur jūs sakot. Tai kur tas bendrabutis buvo?

Kt. bl.: Nugriautas.

Ats.: Tas bendrabutis buvo visai netoli prie tos duobės. Ten buvo kanalas iškastas. Ne tiek ta duobė maža, bet kaip pažiūrėjau, tai labai neilga. Labai daug ten priaugę tokių medžių.

Kt. bl.: O kur mes gyvenom, buvo namelis čia vat. Kada nueidavom ten...

Kl.: Aha. Dabar negalima kalbėti, kad nesimaišytų. Tai jūs tam bendrabutyje gyvenot?

Ats.: Ką?

Kl.: Jūs gyvenot tam bendrabuty? Ten jūsų butas buvo?

Ats.: Taip. Mes nuvažiavom į devintą fortą dar prie rusų. Tai ten gavom vieną kambarį ir apsigyvenom. O paskui jau vėliau, kada vyras ten pasiliko prie arklių. Tai tada jau gyvenom toliau.

Kl.: Tai, močiute, kiek dabar jūs vat tų žudynių matėt, kelis kartus? Matėt tuos žydus kaip iš geto atvarė, paskui vaikus. O ten kai iš bendrabučio žiūrėjot, tai čia buvo jau trečias kartas?

Ats.: Trečią kartą.

Kl.: Tai kada buvo tas trečias kartas dabar?

Ats.: Tai tada buvo gal jie neatvaryti. Jie čia atvežti iš Čekoslovakijos. Už tai, kad jie buvo labai gražiai apsirengę. Tokie brangūs rūbai jų buvo, ir paltai, ir viskas. Jie dar nešėsi prisidėję kažko.

31:42

Kl.: Su ryšuliukais buvo.

Ats.: Tai vaikščiojo su jais. Tai aš paskui dar su ta ponia... Ir sakau: "iš kur surinko čia?" Sako: "čia kalbėjo, kad atvežė jų daug iš Čekoslovakijos, - sako, - čia atvežė daug, - sako, - matyt, čia ir bus jie".

Kl.: Tai kelintais metais vat šitie buvo iš Čekoslovakijos, kai jūs matėt?

Ats.: Nu, tais pačiais metais, kada prasidėjo. Tai visus sušaudė iš visur. Iš kur atvežė, iš ten šaudė. Jų daug, iš kur atvežė. Visų devintam forte prišaudė kelis tūkstančius.

Kl.: Kaip dabar šaudė tuos iš Čekoslovakijos žmones?

Ats.: Nu, tai taip pat. Nusirengti liepė, į tas pačias duobes. Į tą patį kanalą šoko visi. Iš... Pradėjo šaukti... Tada, kaip jau šoko, tada dar pradeda verkti, šaukti labai.

Kl.: Tai ten jau būdavo prišaudyta žmonių tam kanale?

Ats.: Ką?

Kl.: Ten jau būdavo kanale prišaudyta žmonių?

Ats.: Prišaudyta, prišaudyta.

Kl.: Ir jie taip turėdavo šokti ant tų negyvų žmonių?

Ats.: Taip. Ant tų negyvų. Bet kad aš būčiau mačius juos kruvinus, tai... Aš nežinau, kur tas kraujas pasikavojo. Matyt, subėgo į apačią ir kilo aukštyn. Ir visi tokie balti buvo. Tokie gražūs taip, kaip kaukolės tokie. Kaip kaukolės yra. Tai ten jau gulėjo.

Kl.: Močiute, tai dabar žiūrėkit. Reiškia, tuos geto žydus pirmą kartą šaudė, sakot, partizanai šaudė, taip?

Ats.: Taip.

Kl.: Dabar tuos vaikus kas šaudė?

Ats.: Tie patys.

K.: O šituos iš Čekoslovakijos žydus?

Ats.: Irgi tie patys. Vokiečių stovėjo, ale beveik kiekvienam tarpe. Kiekvienam tarpe jų su šautuvais. Vienas tai... Gal nepateko jam, tai jisai pakilo. Pamatė, kad jisai pakilo gyvas, tai davė vokietis ir nušovė jį.

34:13

Kl.: Tai partizanai šaudydavo, o... O ką vokiečiai darydavo?

Ats.: Stovėti, ten stovėdavo. Visi stovėjo ir jie stovėdavo.

Kl.: Dabar žiūrėkit, vat šitie žydai, kurie būdavo suvaryti, reiškia.
Tai jie būdavo būry suvaryti?

Ats.: O...

Kl.: Reiškia, kai juos nurengdavo ar iš karto juos šaudydavo, ar jie turėdavo palaukti?

Ats.: Nusirengdavo tuojaus. Tai greitai jie nusirengdavo ir paskui jau šoko į tą kanalą. Ir pradeda šauti, šaudyti iš automatų. O vokiečiai turėjo ginklus, tai jie irgi dar šaudydavo. Gal jie į galvą šaudydavo, kad taip, kaip kraujas ten. Guli kaip kaukolės kokios. Su kaukolėm. Visi su batais, batų nenusiaudavo.

Kl.: Tai jūs tris kartus matėt tas žudynes. O dabar...

Ats.: Taip.

Kl.: O dar ar matėt, kad vat kur nors ar mieste žydus ar muštų, ar nušautų kas nors? Skriaustų kaip nors žydus.

Ats.: Tai aš nemačiau. Bet čia sakė, Garaže tai užmušė ten juos.

Kl.: Ai, tai Garaže tai mes žinome. Mes ir nuotraukas matėm ten, ten...
Tai čia jau šnekėjo žmonės.

Ats.: Sakė... Sakė, kaip mušė juos, tai aš ten jau nebuva.

Kl.: Močiute, o tuos, kurie šaudė, ar jūs matydavot, ar vat... Žinot, kaip kartais susitinki žmogų, pasišneki su žmogum. Gal yra tekę pasikalbėti su jais?

Ats.: Vienas atėjo girtas, vyro nebuvo. Atėjo girtas su šautuvu, su tuo automatu. Tai net išsigandau. Sakau: "iš tavęs vagies... visus gali sušaudyti". Tas paskui pranešė ir...

TAPE 2

Ats.: Viena eiti galėjau. Jau sakydavo, kad "jau šiandien žydus visus tuos varys sušaudyti, daug".

Kl.: Ir iš kur jūs sužinojot, kad čia jau bus šaudymo diena? Kas pasakydavo?

Ats.: Tie patys žmonės pasakydavo, žinodavo. Jei vienas atvažiuodavo iš kaimo, tai jis atveždavo maisto. Tai tėtis ten iš ūkininkų mainė, Taigi kiekvienas ką turėdavo, atiduodavo. Norėjo nupirkti valgyti vaikams ir sau.

Kl.: Tai ką už maistą duodavo?

Ats.: Nu, tai dėdė... Jis nieko neimdavo daugiau tenai ką nors, tik auksinių daiktų.

Kl.: Auksinius daiktus duodavo už maistą.

Ats.: Taip.

Kl.: Klausykite, aš dar noriu paklausti. Vat, jūs matėt tuos tris šaudymus, kokiais... Ar galit pasakyti, nu, maždaug apytikriai kokiais buvo mėnesiai, kada?

Ats.: Kad aš nežinau, kokiais mėnesiai.

Kl.: Tuos vaikus šaudė kada? Ar vasara dar buvo, ar?..

Ats.: Ne, vasara. Vasara dar buvo.

Kl.: Kai vaikus šaudė, vasara buvo.

Ats.: Taip. Bet daugiausiai ir šaudydavo vasarą, ne žiemą.

Kl.: O tuos Čekoslovakijos žydus kada šaudė?

Ats.: Irgi vasara buvo, kaip juos atvarė.

Kl.: Dabar sakykite, kaip jie nusirengdavo? Ar visai plikai, ar?.. Kaip?

Ats.: Ne, ne. Tik viršutinius rūbus. Mergaitės tai būdavo... Ten kai į tą duobę pažiūrėjau, tai kitos su kombinuku, o kitos dar tik su kelnaitėmis apsiavusios. Dabar kaip pasakoju, tai aš jas ir matau ten abi. Baisu.

2:39

Kl.: Ar kai jūs į tą duobę pasižiūrėdavot, ar gyvų ten būdavo, dar kvėpuojančių, judėdavo kas nors?

Ats.: Ne, ne. Niekas. Jau tie būdavo... Tyku, ramu, kad viskas. O jie ten jau gerdavo ir dainuodavo, tie vokiečiai vokiškai. Ten prie to... Tam devintam forte. Ir dar ten būrys buvo kalinių privaryta, belaisvių iš tų... Ten toksai vienas savo fabriką turėjo. Paskui Benykis turėjo degtinės fabriką tą, laikė Kęstučio gatvėj. O paskui iš Jonavos viršininkas milicijos buvo ir ten po bonkute imdavo. Atvažiuodavo žmonės ten prie vokiečių pas juos. Paskui jie užsiliko. Jau paskui, kai jie užsiliko, užėjo rusai. Tai tie rusai juos ir išvežė į Rusiją.

Kl.: Močiute, aš dar noriu jūsų paklausti. Tas, kaip sakėt, tas žudikas, tas šaudytojas, tas partizanas atėjo. Ką jisai jums sakė? Jūs išsigandot. Ką jisai sakė?

Ats.: Jis nieko nesakė. Tik su tuo šautuvu ten, su tuo savo automatu tiktai kalbėjo, ir viskas. Tik paklausė: "kur jūsų vyras yra?" Sakau: "nėra jo, jis išėjęs yra". "Man reikia su juo pakalbėti, jau su juo".

Ten buvo giminaitė pas mane su vaiku. Tai jinai pamatė tik jį, tai už to vaiko ir išbėgo.

Kl.: Tai jisai jūsų pažįstamas buvo?

Ats.: Jis.. Aš tai jo nepažinau. Gal ir vyras pažino jį, aš nežinau. Man rodos, jisai sakė, kad jisai klausinėjo jį, pažino. Sako: "jis yra iš Veliuonos". Pavardę sakė. Lukošius jis yra. O paskui kada sužinojom, kad jam ranką kažkas atėmė. Sako: "tai už tai vat jį nubaudė". Ir paskui jis pradėjo šaudyti ir jisai mirė. Tai jau ten žmonės sužinojo. Mes sakėm, kad jisai šaudė. Sakom: "Dievas jį nubaudė dabar". Kur ten Veliuonoj šaudė, kur ten Vilkijoj, tai nežinau. Mes ten negyvenom.

6:36

Kl.: Kas dar ten tokie šaudė? Ar buvo ten tarp tų, kur šaudė, pažįstamų jūsų?

Ats.: Ne. Nepažįstami tie.

Kl.: Sakykit, o jie kai šaudydavo, tai jie gerdavo prie duobės ar jie jau ateidavo pasigėrę?

Ats.: Nu, jau žinoma, išgėrę būdavo. O paskui tai jau jie ten eidavo ir gerdavo su tais vokiečiais kartu. O čia tai jau ramu, tyku jau. Jokio balso, nieko negirdėti būdavo už tai, kad sušaudydavo ten. Tai iš kur ten ką girdėsi? Nei tų vaikų ten riksmų nebuvo. Aš tik nulėkiau ten pasižiūrėti ten, kur tie vaikai. Aš maniau, kad jie į krūvas sudėti ir sušaudyti. Ne. Jie buvo visi sukritę. Ir ant tų didelių ten sukritę kiti, šitie iš Čekoslovakijos. Nu, ir ta duobė buvo prišaudyta labai daug.

Kl.: Per kelis kartus šaudė tuos vaikus? Nu, vat vienus nušauna, paskui kitus. Vat, kiek kartų juos?..

Ats.: Ne, kartu. Iš karto ten šaudė. Apie duobę sustojo ir šaudė su automatu. Tai ką ten tokius tuos šaudyti. Iš abiejų pusių šaudė. Iš vieno šono ir iš kito.

Kl.: Močiute, vat kodėl jūs ėjot pasižiūrėti? Vat, kas jums ten buvo?

Ats.: Nu, man buvo labai įdomu. Tai aš nulėkiau, pasižiūrėjau. Tai aš kaip pamačiau, tai paskui jau sapnuodavau per naktis. Užmigti negalėdavau jau. Su savim kalbėdavau. Kam man reikėjo ten. Šities baisiai aš mačiau. Tai dar ten kitiems nesakysi nieko. Aš tik tai giminaitėi pasakiau. Sakau: "kad tu būtum mačius, neduok, Dieve, - sakau, - koks vaizdas, kiek ten, - sakau, - prieš smertį kentėjo". Sakau: "visi tokie balti, balti, - sakau, - kaip kokios kaukolės ten". Aš nežinau, kodėl jie tokie buvo. Gal jiems į galvą šaudė ar kur.

9:10

Kl.: Močiute, sakykit, kaip ten būdavo. Ar vieno amžiaus vaikai, ar įvairių amžių, susimaišę? Kokio amžiaus tie vaikai buvo?

At.: Nu, nedideli buvo visi. Aš nežinau, kokio amžiaus jie ten buvo. Jie visi ten buvo nedideli.

Kl.: Kiek metų?

Ats.: Nu, gal kokių šešių metų, gal ir daugiau. Nedaugiau buvo, nedideli. Mažiukai buvo.

Kl.: Tai jeigu jie pasirodė kaip kaukolės, tai gal tie jiems plaukai buvo nukirpti?

Ats.: Ten tie visi sušaudyti kaip kaukolės atrodė.

Kl.: Balti.

Ats.: O tie tik tokie balti buvo veidai, ir viskas. Kaip kad žmogus... Kaip žmogus numiršta ir guli, tai pas juos tokie. Tai vieni buvo kniūpsti, kiti buvo aukštiełniki sukritę.

Kl.: Dabar dar noriu paklausti biškį. Ten buvo žydų pasislėpusių. Ar jums yra tekę matyti pasislėpusių žydų, ar matėt?

Ats.: Pasislėpus tai buvo gydytoja Ragaišienė. Ir ji išlaikė dešimt. Paskui gydytoja buvo Zubrienė. Tai Zubrienė išlaikė irgi apie dešimt.

Kl.: Zubrienė.

Ats.: Gydytoja. Paskui jai buvo vėžys ir mirė, nu. Šitą... Tai ten, kur Ragaišienė gydytoja išlaikė. Tai ten visi sakė, buvo gydytojai jie. Ten viskas jai, gydytojai buvo. Tai pas ją niekas neidavo, nei vokiečiai, niekas. Tai jinai išlaikė pas save.

Kl.: Ar jūs žinojot, kad jos laiko žydus?

Ats.: Aš nežinojau. Tik po tai pasakė.

Kl.: Tik po karo sužinojot.

Ats.: Taip, taip. Pasakė.

Kl.: Aha. O karo metais jūs nematėt, kas slepia žydus?

Ats.: Ne.

Kl.: Močiute, dar noriu paklausti jūsų. Vat, kai tie Čekoslovakijos žydai, kai jie nusirengė, jie paliko tuos savo drabužius.

Ats.: Taip.

Kl.: Tai, reiškia, kas paskui su tais drabužiais buvo?

Ats.: Tai aš nežinau, kas juos paėmė. Ten buvo paltai labai geri, mačiau. Labai brangūs tokie, viską. Nu, ten jų rūbai buvo nusirengti,

sumesti. Bet kas juos paėmė, aš nežinau. Gal tie patys, kur šaudė, paėmė gerus daiktus.

Kl.: O jūs kai matėt tuos drabužius, ar juos saugojo kas nors?

Ats.: Niekas. Niekas nesaugojo. Buvo didžiausias... Primesta krūva jų, labai, labai daug. O kas paskui juos paėmė, aš nežinau. Sako, ūkininkai. Sakė, jiems netoli, gyveno. Tai pasiimdavo, kai vokiečių nėra. Kai vokiečiai, tai jie kavodavosi, bijojo jų. Tai jie, matyt, pasiimdavo ir nusiveždavo su arkliu.

12:39

Kl.: Močiute, o jūs Kauno getą ar matėt?

Ats.: Ką?

Kl.: Kauno getas, matėt, kaip atrodo?

Ats.: Mačiau, mačiau. Aš pro getą ėjau.

Kl.: Kaip tas getas atrodė?

Ats.: Nu, aptvertas spygliuotais dratais. Ir ten vaikščiojo jie. Ir su vaikais. Tai dar vaikai... Aš ten pieno buvau nuėjus nusipirkti ant kalno, tai tenai ir obuolių davė pintinę. Tai aš tuos obuolius nešiausi. Vaikai pamatė, prilėkė prie tų dratų ir prašė. Tai aš jiems tuos obuolius mečiau. Pamatė vokiečiai, kaip pradėjo šaukti. Aš išsigandau ir aš negalėjau tuos obuolius jiems išmesti. Paskui jis vokiškai rėkė ant manęs. Aš vokiškai nesuprantu, ką jisai sakė. Bet jis nemušė, nieko manęs. Aš ėjau ir nuėjau.

13:49

Kl.: Tik nubaidė jus, taip?

Ats.: Nu.

Kl.: Nu, ačiū, močiute. Ačiū. Labai vertinga. Nevarginsiu. Ačiū jums labai, ačiū.

Ats.: Vaikai tie, šitą... Vyras paėmė ten Lionką, žyduką. Tai tada nukirpo jam plaukus jisai su mašina.

KL.: Palaukit, palaukit.

Ats.: Ir tada išvežė ten pas mamą į kaimą. Nu, tai ten iš karto slapstėsi. Pasislėpdavo jisai nuo tų pačių kaimynų. Jie žinojo, kiek pas mus vaikų. O paskiau tai ne. Atsivežėm čia mes jį į Kauną. Tai sakėm, kad penki vaikai pas mane. Ką ten žinojo. Nu, tai čia jis ir būdavo su vaikais.

Kl.: Iš kur jūs paėmėt Lionką?

Ats.: Iš geto paėmė.

Kl.: Iš kurio geto?

Ats.: Iš Viliampolės.

Kl.: Tai čia vyras paėmė tą Lionką?

Ats.: Taip.

Kl.: Ar jisai išsigelbėjo, sakykit, tas Lionka?

Ats.: Nu, tai jis dabar išvažiavo į Izraelį. Jis visą laiką laiškus rašo. Ir visi atėjo klausti manęs, ar jūsų... Teismas buvo, priteisė. Sakau: "kaip aš nepažįstu savo sūnaus, - sakau, - gi tas mano sūnus čia penktas". Tai paskui jie išvažiavo ir parašo laiškus. Visą laiką rašo.

Kl.: Močiute, o koks tas buvo teismas? Koks teismas buvo?

Ats.: Nu, tai teismas buvo, ar jis tikrai buvo mano sūnus.

Kl.: Tai kada buvo tas teismas?

Ats.: Tai jau tas teismas tai dar buvo, kada rusai užėjo. Dar buvo vokiečių, bet tie vokiečiai jau paskui... Frontas dar buvo prie vokiečių, bet jau labai toli buvo. Kada tą frontą antrą atidarė, tai jau tie vokiečiai tada traukėsi.

Kl.: Tai dabar tą teismą kas padarė? Ar rusai, ar vokiečiai?

Ats.: Ne. Tai ne vokiečiai. Tai jau čia rusai.

Kl.: Rusai padarė tą teismą.

Ats.: Vokiečiai darys ten. Jie paims ir sušaudys tą tuojaus.

Kl.: Kaip jūsų vyras tą Lionką paėmė?

Ats.: Nu, jis ten prie geto buvo. Tuos dratus nukabino. Čia šitas vaikas išlindo ir jisai pasiėmė jį. Ir tiesiai nuvežė ten pas mano mamą į kaimą.

17:04

Kl.: Kaip jį vežė į kaimą, ar paslėptą?

Ats.: Ką?

Kl.: Ar paslėptą į kaimą vežė?

Ats.: Paslėptą, paslėptą.

Kl.: Kur paslėpė?

Ats.: Nu, aš nežinau. Jis ten vežėsi jį su... Važiavo greitoji karo mašina su tuo kryžium. Tai į tą mašiną jį vokiečių. Ta mašina važiavo, ten vairuotojas buvo ne vokiečiai. Jį nuvežė.

Kl.: Kaip to Lionkos pavardė buvo?

Ats.: Aš nežinau, kaip jo dabar buvo.

Kl.: Kiek jam metų buvo?

Ats.: Ką jis, Dieve, gal ne daugiau kaip... Nu, gal trijų metų ar kiek jam buvo.

Kl.: Tai tėvai jį atidavė ir jisai pats išlindo?

Ats.: Ką?

Kl.: Ar tėvai atidavė tą Lionką, ar jisai pats išlindo?

Ats.: Nu, tai, matyt, liepė. Tai motina buvo dar pas jį, ba juos visus sušaudė. Tai paskui kaip liko pas žmones išlaikytas jau dėdė, tėvo brolis. Tai paskui kai jie jau liko pas žmones išlaikyti, tai jie ieškojo savų. Mano, gal kur užsilikę yra pas žmones, išlaikyti, gal ką. Bet paskui atsiliesė, kad jis yra. Tai jis dabar išsivežė tą dėdę. O tas sūnus jo buvo likęs išlaikytas. Tai pas kaimynus čia gyvena. Labai jau nežiūrėjo to tėvo. Tai tas Lionka išsivežė jį į Izraelį.

Kl.: Tai kaip jūs jį tarp savo vaikų paslėpėt? Jisai gi nepanašus buvo į jūsų vaikus, kitoks.

Ats.: Ką?

Ats.: Lionka, jisai buvo kitoks. Skyrėsi nuo jūsų vaikų.

Ats.: Nu, tai skyrėsi. Bet plaukai nukirpta, o jisai buvo toks labai šviesus - mažai jisai skyrėsi. Dar sūnus buvo Broniaus - tai jie labai panašūs buvo, kaip vienas.

Kl.: Tai Lionką jūsų tėvas nuvežė pas savo brolių.

Ats.: Ne, ne.

Kl.: Pas ką jisai nuvežė?

Ats.: Pas mano mamą.

19:48

Kl.: Nu, ir kaip jis ten buvo pas jūsų mamą? Kaip jisai buvo pas jūsų mamą, Lionka?

Ats.: Nu, ir buvo ten. Ten dar toks kambarys buvo mažiukas. Tai jis tam kambariuke būdavo. Toks ramus būdavo. Tai ant aukšto jis buvo. Jis buvo ant to aukšto užsilipęs. Dieną ten jis ir vaikščiojo.

Kl.: Ar reikėdavo slėpti, ar jisai atvirai vaikščiodavo?

Ats.: Nu, atvirai jis nevaikščiodavo ten. Už tai, kad tie kaimynai žinojo, kad kiek pas mane yra vaikų.

Kl.: Ar kaimynų bijojot?

Ats.: Bijojom.

Kl.: Kodėl?

Ats.: Nu, tai aną pamatys, sakys: "ką...". Ką gali patikėti ten. Niekas nieko netikėjo.

Kl.: O jis lietuviškai mokėjo, tas Lionka?

Ats.: Mokėjo.

Kl.: Ar jūs išmokinot lietuviškai?

Ats.: Ne. Jau jis pats mokėjo viską.

Kl.: Kas jo tėvai buvo?

Ats.: Kas jo tėvai buvo, aš nebežinau. Tėvas, rodos, sakė, kad gydytojas buvo. Chirurgas buvo. Dar mano giminaitis susirgo. Labai mašina sužeidė. Tai prašė vokiečių, kad jį įleistų į getą. Jis ten pažinojo vieną, kad leistų pas tą daktarą jam nueiti. Tai jį leido vokietis. Tai jis ten nuėjo pas jį, pažino. Kiek galėjo, tai dar jį pagydė jisai. O paskui juos sušaudė į rytą. Neduok, Dieve, žinot, tokios matyti, taip baisu...

Kl.: Gerai, močiute, tai ačiū, kad papasakojot.

Ats.: Tai dar aš parėjus verkiau. Tai jis toks nedidelis buvo. Klausia: "ko tu, mama, verki?" Sakau: "aš šiaip sau verkiu".

Kl.: Nesakėt, dėl ko verkiat.

Ats.: Nu, norėjau (?) dar pakalbėti su vaikais. Kaip mama buvo numirus, ir ten žiūrėjo, matė. O aš mačiau aiškiai.

Kl.: Tai čia kurį kartą jūs verkėt taip?

Ats.: Tai aš nežinau taip. Žinau, kad vasara buvo. O paskui jau kada... Jau paskui kai tuos išvežė į Vokietiją, dar seneliai kur tie. Aš nežinau, kur jie juos vežė paskutinį kartą. Tai paskui ten tokia mašina buvo. Ten būdavo girdėti, kaip su ta mašina ten. Sako, juos įmeta ir sumala. Bet kaip užeis, kad rastų ką sušaudytą, maždaug ir supildavo į tas duobes.

Kl.: Ar matėt jūs, kaip su ta mašina maldavo?

Ats.: Ne. Aš tos mašinos nemačiau, tik girdėti buvo. Visi girdėjo.

23:57

Kl.: Ir kas buvo girdėti?

Ats.: Kaip ta mašina užia.

Kl.: Nu, ar kokie dūmai ar būdavo, ar dūmus matėt? Dūmus ar matėt?

Ats.: Smarvė būdavo tokia. Smirda labai tie dūmai.

Kl.: Tai nuo ko ta smarvė buvo?

Ats.: Tai aš nežinau. Kvapas toks buvo. O kitus tai paskui paimdavo, sako. Aš tai jau čia nemačiau. Tik tai tie sakė, kad sako, einant į pirtį ten užsmaugė... Tai jie ir eidavo. Tai kaip eina, ten kokios ten padėtos lentos buvo. Tai jie krinta ten tiesiog ir sudega ten.

Kl.: Tai čia jūs matėt?

Ats.: Ką?

Kl.: Kaip jie krisdavo jūs matėt?

Ats.: Aš nemačiau.

Kl.: Čia pasakojo žmonės.

Ats.: Tik pasakojo.

Kl.: Tai dabar, ponija, sakykit. Prie devinto forto kiek jūs metų ten gyvenot vat per karą? Jūs nuėjot į tą Laisvės alėją, reiškia. To buto nutarėt, kad jau negyvensit ten, kur tada gyvenot?

Ats.: Kada, prie vokiečių?

Kl.: Prie vokiečių, taip.

Ats.: Tai aš jau pas tą atėjau čia ir gyvenau čia. Jisai dirbo ten prie vokiečių dar.

Kl.: Ir kur gyvenot jūs?

Ats.: Aš gyvenau Laisvės alėjoj. Ten prie Raudonojo Kryžiaus toks pastatas buvo.

Kl.: O kur vyras dirbo prie vokiečių?

Ats.: Tai jisai dirbo tenais prie arklių. Iš ten, būdavo, atveždavo maisto čia į Kauną, kalėjimą dar. Dar tąsyk žydų buvo daug. Dar jie vaikščiojo po miestą su tom žvaigždėm...

26:02

Kl.: Tai vyras dirbo prie arklių, o jūs ateidavot pas vyrą?

Ats.: Tai aš eidavau pažiūrėti, ar dar vokiečiai jo nepadėmė, nesušaudė. Tai aš buvau nuėjus du kartus. O tas... O paskui kada jau padėmė jį vokiečiai čia į Kauno kalėjimą, tai aš nuėjau, labai verkiau baisiai, sakiau: "kas mane su vaikais... Maži, viską, sergu...". Sako: "mes išvešim". Ten sakė: "išvešim...".

Kl.: Gerai. Viskas.

Ats.: "... į BAM'ą" ar kur tai.

Kl.: Kur?

Ats.: Kažkur tai išvešim. Tai ako: "išvešim". Ir sako: "ten ne veš, bet sušaudys".

27:15

—